

**ТАЪСИРИ
РАҚАМИКУНОӢ ДАР
НИЗОМИ БОНКИИ
ҶУМӢУРИИ ТОҶИКИСТОН**

Қаюми Шаҳзода Тағо, д.и.и., профессори кафедраи идоракунии давлатӣ ва иқтисоди миллии Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон; **Азизов Сафардҷон Аҳмедшоевич**, н.и.и., муаллими калони кафедраи идоракунии давлатӣ ва иқтисоди миллии Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон (Душанбе, Тоҷикистон)

**ВЛИЯНИЕ
ЦИФРОВИЗАЦИИ НА
БАНКОВСКУЮ СИСТЕМУ
РЕСПУБЛИКИ
ТАДЖИКИСТАН**

Қаюми Шаҳзода Тағо, д-р экон. наук, профессор кафедры государственного управления и национальной экономики Академии государственного управления при Президенте Республики Таджикистан; **Азизов Сафардҷон Аҳмедшоевич**, канд. экон. наук, старший преподаватель кафедры государственного управления и национальной экономики Академии государственного управления при Президенте Республики Таджикистан (Душанбе, Таджикистан)

**THE IMPACT OF
DIGITALIZATION ON THE
BANKING SYSTEM OF THE
REPUBLIC OF TAJIKISTAN**

Kayumi Shahzoda Tagho, doctor of Economy., professor of the department of public administration and national economy at the academy of public administration under the President of the Republic of Tajikistan; **Azizov Safarjon Akhmedshoevich**, candidate of Economy, senior teacher of the department of public administration and national economy of the academy of public administration under the President of the Republic of Tajikistan (Dushanbe, Tajikistan) **e-mail: shahi-76@mail.ru**

Таъсири рақамикуноӣ ба низоми бонкии Ҷумҳурии Тоҷикистон баррасӣ мешавад. Ба нақши сиёсати давлатии рақамикуноӣ ва барномаҳои ҳукумати рушди хизматрасониҳои бонкӣ диққати махсус дода шудааст. Собит гардидааст, ки дар амалишавии рақамикуноӣ густариши истифодабарии технологияи иттилоотӣ махсусан муҳим мебошад. Мушкилоту имкониятҳои рушди рақамӣ ва таҷрибаҳои бонкҳои маҳаллӣ, аз ҷумла «Алиф» ва «Душанбе Сити» мавриди таҳлил қарор гирифтаанд. Асоснок карда шудааст, ки дар ҷараёни рақамикуноӣ коркарди васеъ истифодабарии барномаҳои мобилӣ аҳаммияти калон дорад. Ҳамчунин, тавсияҳо барои беҳтар намудани сиёсати рақамикуноӣ ва рушди минбаъдаи низоми бонкии кишвар пешниҳод шудаанд.

Калидвожаҳо: низоми бонкӣ, рақамикуноӣ, сиёсати давлат, рушди рақамӣ, хизматрасониҳои рақамӣ, барномаҳои мобилӣ, технологияи иттилоотӣ

Рассматривается влияние цифровизации на банковскую систему Республики Таджикистан. Особое внимание уделяется роли государственной политики цифровизации и государственным программам развития банковских услуг. Отмечено, что расширение использования информационных технологий играет важную роль в реализации цифровизации. Проанализированы проблемы и возможности цифрового развития, опыт местных банков, в том числе «Алиф» и «Душанбе Сити». Обосновано, что широкое

использование мобильных приложений имеет большое значение в процессе цифровизации. Также даны рекомендации по совершенствованию политики цифровизации и дальнейшему развитию банковской системы страны.

Ключевые слова: банковская система, цифровизация, государственная политика, цифровое развитие, цифровые услуги, мобильные приложения, информационные технологии

This article examines the impact of digitalization on the banking system of the Republic of Tajikistan. Particular attention is paid to the role of state digitalization policy and state programs for the development of banking services. It was noted that the expansion of the use of information technology plays an important role in the implementation of digitalization. The challenges and opportunities of digital development, as well as the experience of local banks, including Alif and Dushanbe City, were analyzed. It is argued that the widespread use of mobile applications is crucial to the digitalization process. Recommendations are also provided for improving digitalization policy and further developing the country's banking system.

Key-words: banking system, digitalization, state policy, digital development, digital services, mobile applications, information technology

Низоми бонкӣ яке аз унсурҳои муҳимми иқтисоди ҳар кишвар маҳсуб меёбад, ки дар рушди иқтисодӣ ва пешрафти иҷтимоӣ нақши маҳсус мебозад. Бо рушди технологияи иттилоотӣ ва рақамӣ, рақамикунонӣ ба яке аз омилҳои калидии беҳтар намудани хизматрасониҳои бонкӣ ва самаранокии низоми молиявӣ табдил ёфтааст. Аз ҷумла “.... табдили иттилоотии рақамикунонӣ барои он лозим аст, ки пеш аз ҳама ба коҳиши ҳаҷми иқтисодиёти пинҳонӣ ва баланд бардоштани шаффофияти фаъолияти хоҷагидорӣ мусоидат мекунад. Аз ин рӯ, баробари рушди технологӣ бояд тафаккур ва фарҳанги ташкилотҳои молиявӣ тағйир дода шавад” [5, с.219].

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон низ, бо мақсади тақвият бахшидан ба низоми бонкӣ ва мутобик шудан ба талаботи замони муосир, сиёсати давлатӣ дар самти рақамикунонӣ пайваста таҳия ва амалӣ карда мешавад. Ин раванд ба рушди хизматрасониҳои электронӣ, афзоиши дастрасӣ ба хизматрасониҳои молиявӣ ва баланд бардоштани шаффофияти амалиёти бонкӣ мусоидат менамояд.

Мақсади мақолаи мазкур таҳлили таъсири рақамикунонӣ ба низоми бонкӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бо тавачҷуҳ ба нақши сиёсати давлатӣ ва барномаҳои ҳукуматӣ мебошад. Рақамикунонӣ маънои васеъ дошта, ҷорӣ намудани низоми пардохтҳои электронӣ, рушди тичорати электронӣ, дар соҳаҳои гуногуни иқтисодиёти миллий бо таври васеъ истифода намудани технологияи коммуникатсионӣ ва компютерӣ, автоматиконӣ ва роботиконии истеҳсолотро дар бар мегирад.

Дар соҳаи бонкдорӣ рақамикунонӣ маънои истифодаи технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ (ИТК), барномаҳои компютерӣ, платформаҳои электронӣ ва хадамоти онлайнро дар раванди хизматрасониҳои молиявӣ дорад. “Раванди рақамикунонии низоми бонкии мамлакат ҳам афзалиётҳо ва ҳам мушкилотро дар пай дорад. Дар ин росто, бонкхое, ки метавонанд ба шароитҳои нав ҳар чӣ тезтар мутобик шаванд ва технологияҳои муосирро дар фаъолияти худ татбиқ кунанд, бартарии назарраси рақобатиро ба даст меоранд. Бо вучуди ин, онҳо бояд ба масъалаҳои амнияти маълумоти молиявӣ, танзими давлатии фаъолияти бонкӣ ва тағйирёбии манфиатҳои муштариён диққат диҳанд” [1, с.273].

Муҳимтарин самтҳои рақамикунонӣ дар низоми бонкӣ инҳоянд:

1. Интернет-банкинг ва мобайл-банкинг. Ин технологияҳо ба муштариён имкон медиҳанд, ки бидуни ҳузури ҷисмонӣ дар филиали бонк ҳисоби худро идора кунанд,

амалиёти пардохтӣ анҷом диҳанд, ҳисобномаҳо ва вазъи молиявии худро мунтазам пайгирӣ кунанд. Масалан, бо истифода аз барномаҳои мобилӣ метавон пасандоз гузошт, қарз дарёфт намуд ё ҳатто маблағ ба шахсони дигар интиқол дод.

2. Платформаҳои пардохти электронӣ. Низомии пардохтҳои электронӣ ба афзоиши сатҳи муомилоти пулии ғайринақдӣ мусоидат мекунад. Ин платформаҳо амалиёти пулӣ, аз қабилӣ пардохтҳои электронӣ, харидҳои онлайнӣ ва интиқоли пулро осон ва босуръат мегардонанд. Масалан, истифодаи кордҳои пластикӣ ва барномаҳои ҳамёнҳои электронӣ (ewallet), ки ба афзоиши дастрасӣ ба хизматрасониҳои молиявӣ дар тамоми минтақаҳо таъсири мусбат мерасонад, аз он ҷумла аст.

Бояд гуфт, ки "... ҳамёнҳои электронӣ дар тамоми ҷаҳон маъмуланд ва истифодабарандагон аз кордҳои пластикӣ дида ба ҳамёнҳои электронӣ бештар тавачҷуҳдоранд. Зеро барои бо ҳамёнҳои электронӣ фаъолият намудан доштани танҳо смартфон ва интернет кофӣ аст. Дар низомии бонкии ҷумҳурии мо дар баробари кордҳои пластикӣ ҳамёнҳои электронӣ низ фаъолияти бо самар мекунанд" [2, с.245].

3. Технологияҳои бехатарӣ ва блокчейн. Блокчейн ва дигар технологияҳои нав барои таъмини амният ва шаффофияти амалиёти молиявӣ нақши муҳим мебозанд. Онҳо имкон медиҳанд, ки маълумоти муҳимми молиявӣ бо сатҳи баландтари муҳофизат ва бидуни ихтилоф ва тағйирот нигоҳ дошта шаванд. Ин технологияҳо дар таҳкими эътимод байни мизочон ва бонкҳо саҳмгузор мебошанд.

4. Автоматонии идоракунии хавфҳо ва таҳлили маълумот. Рақамикунонӣ инчунин ба истифодаи самаранокӣ низомҳои автоматиконидаи таҳлили маълумот ва идоракунии хавфҳо имконият медиҳад. Бо ёрии ин технологияҳо, бонкҳо метавонанд раванди қарздиҳӣ, ошкор кардани фишори молиявӣ ва пешгирии ҷиноятҳои молиявиро босамартар ва зудтар анҷом диҳанд.

Муҳимияти рақамикунонӣ дар он аст, ки он на танҳо сифати хизматрасониро баланд мебардорад, балки самаранокӣ фаъолияти низомии бонкӣ ва рақобатпазиро афзоиш медиҳад ва барои мизочон имкониятҳои нав фароҳам меорад.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, ба мисли бисёре аз кишварҳои дигар, рақамикунонӣ барои коҳиш додани масофаҳои ҷуғрофӣ ва баланд бардоштани дастрасӣ ба хизматрасониҳои молиявӣ, махсусан дар минтақаҳои дурдаст нақши муассир дорад. Ин раванд ба тавсеаи иқтисоди рақамӣ ва рушди молияи хурд, ки барои зиёд кардани фарогирии молиявӣ зарур аст, мусоидат мекунад.

Рақамикунонии низомии бонкӣ, ки бо татбиқи технологияҳои навин амалӣ мегардад, бе пуштибонии сиёсати давлатӣ ва нақши фаъолони ҳукумат наметавонад самарабахш татбиқ шавад. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ин раванд солҳои охир бештар мавриди тавачҷуҳи роҳбарияти кишвар қарор гирифтааст. Ҳукумати ҷумҳурӣ дар доираи Стратегияи миллии рушд ва барномаҳои давлатӣ ба таҳкими инфрасохтори рақамӣ, ташкили низомии муосири пардохтҳои электронӣ ва дастгирии муассисаҳои молиявӣ барои гузариш ба шакли рақамӣ иқдом кардааст.

Умуман дар Тоҷикистони соҳибистиклол барои гузариш ба иқтисодиёти рақамӣ таҳкурсии ҳуқуқӣ таҳия карда шудааст. Барои тасдиқи ақидаи мазкур баъзе аз санадҳои ҳуқуқии меъёрии марбут ба ин самтро номбар менамоем: Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 7 ноябри соли 2003, №1175 дар бораи тасдиқи "Консепсияи амнияти иттилоотии Ҷумҳурии Тоҷикистон"; "Барномаи давлатии рушд ва ҷорӣ намудани технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2014-2017" аз 3 июли соли 2014, №428; Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи фаъолияти инноватсионӣ" аз 29 марти соли 2012 бо №822; Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии

Тоҷикистон аз 26.09.2020 таҳти № 503 оид ба “Самтҳои афзалиятноки таҳқиқоти илмӣ ва илмию техники дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2025”; “Консепсияи ташаккули ҳукумати электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон” аз 30.12.2011 таҳти № 643; Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи савдои электронӣ” аз 16 декабри соли 2022 таҳти № 338, «Стратегияи рушди зехни сунъӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон то соли 2040»; Барномаи миёнамуҳлати рушди иқтисоди рақамӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2025 аз 3 марти 2022 таҳти № 62 ва ғайра.

Яке аз иқдомҳои муҳимме, ки барои рақамикунони соҳаи молия ва бонкдорӣ андешида шудааст, таҳияи “Консепсияи иқтисодиёти рақамии Ҷумҳурии Тоҷикистон” аз 30.12.2019 таҳти № 642 мебошад. Дар он рушди хизматрасониҳои рақамӣ, паст кардани сатҳи пули нақд дар муомилот ва баланд бардоштани шаффофияти низоми молиявӣ ҳамчун ҳадафҳои калидӣ зикр шудаанд. Ин иқдомҳо бо мақсади ноил шудан ба рушди устувори иқтисодӣ ва баланд бардоштани сатҳи зиндагии аҳоли амалӣ мешаванд.

Дар татбиқи ин сиёсат мақомоти молиявии кишвар, аз ҷумла Бонки миллии Тоҷикистон нақши марказиро бар дӯш доранд. Бонк дар якҷоягӣ бо дигар ниҳодҳои марбута, аз ҷумла Вазорати рушди иқтисод ва савдо, Хадамоти алоқа ва дигар сохторҳои давлатӣ барои тавсеаи хизматрасониҳои электронии бонкӣ ва баланд бардоштани саводи молиявии аҳоли чораҳои мушаххасро амалӣ мекунад. Тавассути роҳандозии низоми пардохти миллии «Корт», ҳамчунин фароҳам овардани замина барои ҳамгироии байнибонкӣ имкони рушди муомилоти ғайринақдӣ дар кишвар ба миён омад.

Дар ҳамин замина, аҳамияти сиёсати ҳукумат на танҳо дар ҳавасмандгардонии бонкҳо барои рақамикунонӣ, балки инчунин дар ташкили шароити ҳуқуқӣ ва танзими фаъолияти онҳо ифода меёбад. Қабули санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, монанди Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи пардохтҳои электронӣ» ва дигар қарорҳои марбутаи ҳукумат, ба таъсиси муҳити мусоид барои рушди технологияи молиявӣ (финтех) ва рақобати солим дар бозори хизматрасониҳои молиявӣ мусоидат кардааст.

Бо вучуди ин, татбиқи пурраи сиёсати рақамикунонӣ дар соҳаи бонкдорӣ ҳанӯз бо як қатор мушкilot ва монеаҳо рӯ ба рӯ аст. Таъмини инфрасохтори техникий мувофиқ, сатҳи пасти саводи рақамӣ ва молиявии аҳоли, инчунин набудани дастрасии кофӣ ба интернет дар баъзе минтақаҳои дурдаст, то ҳол ҳамчун монеаҳои ҷиддӣ боқӣ мемонанд. Ба ин нигоҳ накарда, раванди рақамикунонӣ дар Тоҷикистон ҳамчун ҷузъи ҷудонашавандаи сиёсати давлатии иқтисодӣ роҳандозӣ шудааст ва раванди мазкур бо назардошти таҷрибаи байналмилалӣ ва шароити маҳаллӣ дар оянда низ таҳким меёбад.

Дар миёни бонкҳои кишвар, “Алифбонк” яке аз намунаҳои барҷаста дар татбиқи васеи технологияҳои рақамӣ ба ҳисоб меравад. Ин бонк аз ибтидо худро ҳамчун финтех-платформа муаррифӣ намуда, тавачҷуҳи асосиро ба мобил-банкинг ва хизматрасониҳои рақамӣ равона кардааст. Барномаи мобилии «Алиф мобӣ» имрӯз аз тарафи ҳазорон истифодабарандагон дар саросари кишвар истифода мешавад. Муштарӣён метавонанд тавассути он ҳисоб кушоянд, маблағ интиқол кунанд, пардохтҳо анҷом диҳанд ва, ҳатто, қарзҳои хурди фаврӣ дарёфт намоянд. Афзалияти асосии ин платформа, суръат, шаффофият ва осонии истифода мебошад.

“Душанбе Сити Бонк” низ дар самти рақамикунонӣ қадамҳои ҷиддӣ гузоштааст. Он ба ташкили хизматрасонии онлайн барои шахсон ҳуқуқӣ ва воқеӣ тавачҷуҳи хоса дода, барои тиҷорат ва соҳибкорон имкониятҳои зиёд фароҳам овардааст. Тавассути низоми интернет-банкинг, ин бонк имкони идоракунии ҳисобҳо, назорат бар пардохтҳо ва таҳлили чараёни молиявиро дар вақти воқеӣ таъмин мекунад.

Бонки “Эсхата” низ дар самти рақамикунонӣ саҳми назаррас дорад. Ин бонк яке аз аввалинҳо шуда, хизматрасониҳои мобилӣ ва банкингӣ SMS-ро роҳандозӣ намуд. Эсхата

хамчунин бо роҳандозии шабакаи густардаи терминалҳо ва POS-дастгоҳҳо дар минтақаҳо ба густариши амалиёти ғайринақдӣ ва пардохтҳои электронӣ саҳми калон мегузорад.

Амонатбонк, ки бонки давлатӣ мебошад, бо роҳандозии барномаи "Амонат-мобайл" қадами аввалро дар самти рақамикунонӣ гузоштааст, гарчанде ки суръати пешрафт дар муқоиса бо бонкҳои хусусӣ то андозае султар ба назар мерасад.

Маълумот барои муқоисаи раванди рақамикунонӣ, самтҳои фаъолият, хидматрасониҳои рақамӣ ва мушкilotи мавҷуда дар бонкҳои мазкур дар ҷадвали 1 оварда шудааст.

Ҷадвали 1. Таҷрибаи бонкҳо дар соҳаи рақамигардонии Ҷумҳурии Тоҷикистон

Номгуи бонк	Хидматрасониҳои рақамӣ	Барномаҳои мобилӣ	Самтҳои фаъолият	Афзалиятҳо	Мушкilot/Челленҷҳо
Алиф Бонк	Пардохтҳо, интиқоли маблағ, қарзҳо, QR-пардохт	Алиф мобӣ	Финтех, мобайл-банкинг	Содагӣ, суръат, эътимоди баланд	Баланд бардоштани киберамният, густариши фароғирӣ дар минтақаҳо
Душанбе Сити Бонк	Интернет-банкинг, хизматрасониҳои онлайн	Нест/Махдуд аст (2025)	Хизмат ба тичорат, ҳисобҳои онлайн	Амнияти баланд, интерфейси хуб	Нӣёз ба тавсеаи хизматрасониҳои мобилӣ
Бонки Эсхата	SMS-банкинг, мобайл-банкинг, терминалҳо	Эсхата мобайл	Муштарӣёни инфиродӣ, минтақаҳо	Шабакаи васеъ, таҷрибаи бештар	Сохтори куҳнашуда дар баъзе филиалҳо
Амонат-бонк	Амонат мобайл, қортҳои пластикӣ	Амонат мобайл	Бонки давлатӣ, нафақа, хизматрасонии умумӣ	Боварии мардум, фароғирии васеъ	Суръати пасти рақамикунонӣ, рақобатпазирӣ сул

** Аз ҷониби муаллифони таҳия шудааст.*

Тавре ки аз ҷадвал бармеояд, ҳар як бонк вобаста ба имкониятҳо ва сегменти мақсадноки худ стратегияи рақамигардониро амалӣ менамояд. "Алифбонк" бештар ба технологияи мобилӣ ва муҳити финтех таъя мекунад, дар ҳоле ки "Душанбе Сити Бонк" хизматрасониҳои тичоратиро тавассути интернет-банкинг тақвият мебахшад. "Эсхата" бо шабакаи васеи худ ва таҷрибаи қор бо муштарӣёни инфиродӣ дар минтақаҳо бартарӣ дорад. "Амонатбонк" қушиш ба харҷ медиҳад, ки бо таъя ба обрӯ ва фароғирии умумимиллӣ мавқеи худро дар бозори рақамии молиявӣ нигоҳ дорад.

Гарчанде ки ин раванд бо мушкilotи гуногун ҳамроҳ аст, таҷрибаи фардии бонкҳо нишон медиҳад, ки рақамикунонӣ дар Тоҷикистон на танҳо як равиши лозим, балки воқеан як воситаи муҳимми баланд бардоштани самаранокии низоми бонкӣ ва фароғирии молиявӣ мебошад. Дар раванди рақамикунонӣ дар низоми бонкии Тоҷикистон як қатор мушкilot ва таҳдидҳои ҷиддӣ вучуд доранд, ки рушди босуръат ва устувори соҳаро монеъ мешаванд. Яке аз ин мушкilot махдудиятҳои инфрасохторӣ ва монеаҳои техникӣ, аз ҷумла набудани дастрасии боэътимод ба интернетӣ босуръат дар минтақаҳои дурдаст ва қӯҳӣ ба ҳисоб меравад. Ин ҳолат барои густариши хизматрасониҳои рақамӣ, бахусус дар деҳот, монеаи калон эҷод мекунад ва сатҳи фароғирии ин хизматҳоро махдуд мегардонад.

Ғайр аз он, дар соҳаи кадрҳо ва баланд бардоштани тахассуси мутахассисон низ мушкилоти ҷиддӣ вучуд дорад. Барои татбиқи технологияҳои нав ва таъмини амнияти рақамӣ зарур аст, ки мутахассисони баландхаттасос ва соҳибтаҷриба омода шаванд, аммо камбудии кадрҳои соҳаи ИТ ва молия бо ихтисосҳои зарурӣ равандро бозмедорад ва суръати рақамикунонро суст мекунад.

Хатарҳои кибербехатарӣ ва масъалаҳои танзимгарӣ низ мушкилоти ин самт ба шумор мераванд, зеро бо афзоиши хизматрасониҳои онлайнӣ хавфи ҳамлаҳои киберӣ ва қаллобӣ зиёд мешавад. Аз ин рӯ, зарур аст, ки низоми амнияти иттилоотӣ мустаҳкам гарданд ва пойгоҳи қонунгузорӣ барои таъмини ҳифзи маълумот ва ҳуқуқи муштариён таҳким ёбад.

Ин мушкилот ва таҳдидҳо нишон медиҳанд, ки барои рушди пурраи рақамигардонии низоми бонкӣ дар Тоҷикистон бояд ҳамзамон таваҷҷуҳи махсус ба беҳтарсозии инфрасохтор, оморасозии мутахассисон ва мустаҳкам кардани танзим ва амният дода шавад. Дар ин раванд, сиёсати давлатӣ дар самти рақамикунонӣ нақши калидӣ дорад. Зарур аст, ки ҳукумати ҷумҳурӣ стратегияҳои худро ба таври доимӣ такмил дода, заминаҳои қонунӣ ва танзимгариро ба пешрафти босуръати технологияҳо ҳамоҳанг намояд. Дар асоси гуфтаҳои боло, беҳтар намудани дастрасӣ ба интернетӣ босуръат дар минтақаҳои дурдаст ва дастгирии таҳсил ва омӯзиши кадрҳои соҳибхаттасос аз ҷумлаи чораҳои муҳимтарин ва таъхирнопазирӣ сиёсати давлатӣ махсус мешаванд.

Ҳамзамон, нақши бахши хусусӣ ва ҳамкориҳои байналмилалӣ дар рушди рақамикунонӣ хеле муҳим аст. Ташкилотҳои хусусӣ метавонанд бо ворид кардани навоариҳои ва технологияҳои муосир бозорро рушд диҳанд. Ҳамкориҳои байналмилалӣ имконият медиҳад, ки таҷриба ва технологияҳои пешрафта вориди кишвар гарданд. Ин омилҳо метавонанд ба тақвияти рақобатпазирӣ ва баланд бардоштани сифати хизматрасониҳо дар низоми бонкӣ заминаҳои мусоид фароҳам оваранд.

Дар доираи ин раванд, стратегияи рушди минбаъдаи низоми бонкӣ бояд ба самти рақамикунонии амиқ ва ҷорӣ намудани технологияҳои нав нигаронида шавад. Ин маънои онро дорад, ки бонкҳо бояд равишҳои нави идоракунии ҷараёнҳои молиявӣ ва хизматрасониҳои муштариёро қабул кунанд, ҳамзамон амнияти маълумот ва ҳифзи ҳуқуқи истифодабарандагонро таъмин намоянд. Танзими муназзам ва ҳамкориҳои зич байни мақомоти давлатӣ, ташкилотҳои молиявӣ ва бахши хусусӣ метавонад заминаи рушди рақамкунонии босамар ва устувори низоми бонкӣ гардад.

Сиёсати рақамикунонӣ ҳамчун омилҳои муҳимми таҳдид ва тақмили низоми бонкии Ҷумҳурии Тоҷикистон нақши калидӣ дорад. Дар даврони ҷаҳонишавӣ ва рушди босуръати технологияҳои иттилоотӣ, низоми бонкии кишвар бояд бо истифода аз имкониятҳои рақамӣ ба талаботи нави иқтисодӣ ва иҷтимоӣ мутобиқ гардад. Татбиқи самараноки рақамикунонӣ на танҳо сатҳи хизматрасониҳоро беҳтар мекунад, балки ба афзоиши шаффофият, кам кардани хароҷот ва баланд бардоштани эътимоди муштариён низ мусоидат менамояд. Дар натиҷа, ин раванд ба тақвияти устувории низоми молиявӣ ва рушди иқтисоди миллӣ таъсири мусбат мерасонад. Бояд зикр намуд, ки "... дар шароити муосир рақамикунонӣ ба қоҳиш додани хароҷоти бонкӣ ва тақвиятбахшии хизматрасониҳои бонкӣ мусоидат хоҳад намуд. Новобаста аз он ки вориднамоии ИТ-қарорҳо маъмулан гаронарзиш мебошанд ва абзорҳои муосири рақамии бонкӣ на ҳама вақт аз тарафи мизочон хуб пазируфта мешаванд, қоркард ва татбиқи назария ва биниши амиқи рақамӣ метавонад камбудии ҷойдоштаро дар фаъолияти бонк аз байн барад"[3, с.189]. Ҷи тавре ки таҷрибаи беҳтарини кишварҳои қоричӣ нишон медиҳад, рақамикунонии низоми бонкӣ дар шароити муосир дар кам кардани хароҷот, таъмини амният, самаранокии амалиётӣ ва васеъшавии бозор қартариҳои зиёдро пешкаш менамояд. Бо вучуди ин, рақамикунонии низоми бонкӣ дар шароити муосир дар таъмини қарогии мизочон, риояи махфият ва муҳофизати иттилоотӣ қатару таҳдидҳои

кибериро низ ба миён меорад [4, с.102].

Барои амалӣ шудани ин ҳадафҳо зарур аст, ки дар чараёни гузариш ба иқтисодиёти рақамӣ ба масалаҳои коркарди барномаҳои муассири ҳифзи иттилоот, такмили шабакаи Интернет, коркарди чораҳо барои таъмини дастрасии васеи аҳоли ба интернетӣ босуръат ва технологияҳои муосир дар саросари кишвар аҳамияти аввалиндараҷа дода шавад. Илова бар он, чи тавре ки зикр гардид, масъалаи сармоягузорӣ ба тайёр намудани кадрҳои мутахассисони баландихтисос барои низоми бонкии ватанӣ беш аз пеш муҳимият касб мекунад. “Омили маҳдудкунанда дар рушди равандҳои рақамикунонии соҳаи низоми бонкӣ паст будани фаъолиятҳои сармоягузорӣ ва сармоягузориҳои молиявии кам дар технологияҳои финтех мебошад” [6, с.432].

Ҳангоми дар амал татбиқ намудани рақамикунонӣ ҳамкориҳои мутақобилаи судманди байни ҳукумат ва бахши хусусӣ метавонад ба рушди босуръати низоми бонкии рақамӣ шароити мусонд фароҳам оварда, ба амалигардонии барномаҳои рақамикунонӣ мусондат кунад.

Инкишофи рақамикунонии низоми бонкӣ дар ҷумҳурӣ сифати хизматрасонии бонкӣ, пешниҳоди молу маҳсулотҳои бонкиро ба сатҳи нав бароварда, ба беҳтар гардонидани некуаҳволии аҳоли саҳми назаррас мегузорад.

Бояд таъкид кард, ки имрӯз барои инкишофи бонкдорӣ рақамӣ зарурати таъсиси платформаи рақамӣ, ки майдони рушди онро таъмин менамояд, ба миён омадааст. Аз ин лиҳоз, зуҳури падидаҳои рақамикунонии иқтисодиёт ва самти молия дар ҷодаи дарёфти механизмҳои идоракунии он, муайян намудани на танҳо оқибатҳои мусбат, балки манфии он низ дар ҳаёти ҳар як фард ва ҷомеа феълан тадқиқоти бунёдиро талаб менамояд.

Рақамикунонии самти молия, пеш аз ҳама, фаъолияти мебошад, ки дар асоси рушди технологияи иттилоотӣ тиҷорати электронӣ ва бизнеси рақамӣ инкишоф меёбад. Яъне, он чунин намуди фаъолияти хоҷагидорӣ мебошад, ки истехсоли мол, хизматрасонӣ ё дигар фаъолият ба таври рақамӣ амалӣ карда мешавад.

Яке аз хусусиятҳои низоми хизматрасонии бонкӣ дар он зоҳир мегардад, ки таъсири иқтисоди рақамӣ ба низоми бонк нисбат ба дигар соҳаҳо шадидтар ва босуръаттар эҳсос мешавад. Мутаносибан натиҷаҳои рақамикунонии низоми бонкӣ дар ҳаёти ҷомеа зудтар инъикос мегардад.

Аз ин рӯ, низоми бонкӣ Тоҷикистон бояд мунтазам ба татбиқи самараноки технологияи рақамӣ омода бошад, зеро тавассути он метавонад ба тағйироти зудруди ҷаҳонӣ вокуниши саривақтӣ зоҳир кунад ва афзоиши сатҳи рақобатпазирии худро таъмин намояд.

ПАЙНАВИШТ:

1. Миралізода, З.М. Мушкилот ва дурнамои рақамикунонии низоми бонкии Ҷумҳурии Тоҷикистон / З. М. Миралізода // *Фурӯғи илм.* – 2025. №. 1. – С. 272-275.
2. Комилов, Н.Б. Нақши ҳа미ёнҳои электронӣ дар рақамикунонии низоми бонкӣ / Н.Б. Комилов // *Рақамикунонии иқтисодиёт ҳамчун омили рушди иқтисодӣ: Маҷмуи мақолаҳои конференсияи илмӣ-амалии байналмилалӣ дар мавзӯи, Душанбе, 16 декабр 2024 года.* – Душанбе: Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон, 2024. – С. 241-247.
3. Мирзоева, М.Т. Рақамикунонии низоми бонкӣ, хавфҳо ва имконоти идоракунии дороҳои молиявӣ, (таҷрибаи ҷаҳонӣ) / М.Т. Мирзоева // *Вестник Технологического университета Таджикистана.* – 2022. – No. 4- 2(51). – С. 184-193.
4. Асоев, Б.Х. Бартариятҳо ва мушкилотҳои рақамикунонии низоми бонкӣ шароити иқтисоди бозории муосир / Б. Х. Асоев // *Илм ва технологияи асри XXI.* – 2023. – №.1(9). – С. 100-105.

5. *Изофатенко, М.В. Цифровизация банковской системы / М. В. Изофатенко, И. Е. Никулина // Управленческий учет. – 2022. – № 12-1. – С. 217-223. – DOI 10.25806/uu12-12022217-223.*
6. *Мустафа-заде, Х.К. Цифровизация экономики на примере банковской системы / Х.К. Мустафа-заде // Актуальные вопросы современной экономики. – 2023. – №3. – С. 430-434. – DOI 10.34755/IROK.2023.13.97.027.*

REFERENCES:

1. *Miralizoda, Z.M. Problems and Prospects of Digitalization of the Banking System of the Republic of Tajikistan / Z. M. Miralizoda // Furuği Ilm [The Light of Science]. – 2025. – No.1. – PP. 272–275.*
2. *Komilov, N.B. The Role of Electronic Wallets in the Digitalization of the Banking System / N.B. Komilov // Digitalization of the economy as a factor of economic development: Collection of articles from the international scientific practical conference on the topic, Dushanbe, December 16, 2024. – Dushanbe: Tajik State University of Finance and Economics, 2024. – PP. 241–247.*
3. *Mirzoeva, M.T. Digitalization of the Banking System, Risks, and Financial Asset Management Opportunities (global experience) / M. T. Mirzoeva // Bulletin of the Technological University of Tajikistan. – 2022. – No. 4-2(51). – PP. 184–193.*
4. *Asoev, B.Kh. Advantages and Challenges of Digitalizing the Banking System in the Context of the Modern Market Economy / B. Kh. Asoev // Science and Technology of the 21st Century. – 2023. – No. 1(9). – PP. 100–105.*
5. *Izofatenko, M. V. Digitalization of the Banking System / M. V. Izofatenko, I. E. Nikulina // Managerial Accounting. – 2022. – No. 12-1. – PP. 217–223. –DOI 10.25806/uu12-12022217-223.*
6. *Mustafazade, Kh. K. Digitalization of the Economy Using the Example of the Banking System / Kh. K. Mustafazade // Current Issues of the Modern Economy. – 2023. – No.3. – PP. 430–434. – DOI 10.34755/IROK.2023.13.97.027.*